

İSLAM VE TOPLUM İLİŞKİSİ

Prof. Dr. Kayhan MUTLU*

Sosyoloji alanı içinde yer alan kurumlar sosyolojisi her toplumda varlığı bilinen kurumların esas fonksiyonlarını bizlere anlatır. Özet olarak bu husus irdelenirse insanlara bir meslek sahibi olmanın sağlamlasının eğitim kurumunun ve mal üretimi ile hizmet sunulması hususunun ekonomi kurumunun, neslin devamı için çocuk yapma ve bu çocukların yetiştirilmesinin aile kurumunun, insanlar arasında olan anlaşmazlıkların insanlar tarafından konan yasalar ve hukuk anlayışı içinde çözümlenmesinin hukuk kurumunun ve topluma ahlâki kuralların verilmesi hususunda din kurumunun en esas ve temel görevleri oldukları karşımıza çıkar. Bu aşamada altını çizerek belirtilmesi gereken husus, "ahlâki kuralların ortaya konması" görevinin ancak din kurumu ile olabileceği varsayımdır. Diğer bir ifade ile din olmazsa ahlakta olmaz varsayımının altını çizmek gerekir. Kurumlar sosyolojisi alanındaki sosyologların bir kısmı veya büyük bir çoğunluğu bu varsayımı savunmaktadır.

Sosyolojik anlamda din nedir sorusu, Allah'ın varlığına, cennet ve cehennemin varlığına, peygambere inanma ve Kur'an'ın Allah'ın emirlerini gösterdiğine ve bir kıyamet gününün ve hesap gününün olmasına inanmanın toplamının kendisi bizlere sosyolojik anlamda özet olarak din nedir sorununun cevabı olmaktadır. Kısaca, bir insan Allah, cennet ve cehennemin varlığına, peygamberlere ve Kur'an'a, kıyamet gününe ve hesap gününe inanıyorsa, bu inançlar o insanın bu sorulara verdiği olumlu yanıtlar esasına göre belirlenmekte ve bu insan kendi ifadesi içinde "inanç, iman etme" durumundadır demekteyiz. İlahi anlamda bir insan gerçekten imanlı bir insan mı, bunu tartışmak bizlerin yetki sınırlarını aşar.

* ODTÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü.

Ahlak nedir veya doğru olan nedir sorusunu ele alırsak bu takdirde aşağıda belirtilenlerle karşılaşırız. Din, iman esasına dayanarak ahlâkı belirler. Bu çerçeve içinde bir insan doğru olanı yapar. Daha açık bir ifade ile, hırsızlık yapmaz, dürüst olur, rüşvet almaz, hile yapmaz, başkalarına zarar verecek şekilde yalan söylemez, hakkından fazlasını istemez, başkalarına mümkün olduğu kadar yük olmaz, cimri olmaz, müsrif olmaz, tembel değil çalışkan olur ve hep insanlara faydalı işler yapmaya çalışır, özetle nefisine hakim olma amaçtır. Allah sevgisi ve veya korkusu ile bu benzeri ahlaki kuralları yerine getirmek iman edenin gittiği yoldur. Bilindiği üzere bilimsel bilgiler çerçevesinde ve/veya insani yasal ve hukuksal, toplumsal kurallar vasıtası ile insan yanlış yapmayan bir insan olabilir. Bu şekilde ne kadar ne ve ölçüde yanlış yapmayan bir insan olunabilir. Bu konu üzerinde durup uzun tartışmalar içine girebiliriz. Bilindiği üzere, ben zarar verirsem onlarda bana zarar verir korkusu, ben yanlış yaparsam dışlanırım korkusu, ayıplanırım korkusu, kendini küçük düşürme korkusu vs gibi korkular nedeni ile de avaraj normal bir insan yanlışlar yapmaktan kendini alıkoyabilir. Ve, çevresi o insan için mükemmel bir insan diyebilir. Fakat, insanların kendilerinin ortaya koyduğu kurallar bir noktada hiç etkili olmayabilir, eğer o insan o yanlış yaparken yakalanma ve/veya görülme şansı sıfır ise. Bu hassas noktayı bir örnekle ifade edersek, devletin işini yaparken devletin mumunu kullanan ve kendi özel işini yaparken kendi malı mumu kullanan bir kişilik ve ahlak ancak iman edende olabilir varsayımını savunabiliriz. Bir hikaye bizlere anlatılır ve sanırım hemen hemen hepimiz bu hikayeyi biliyoruz. Kendi evinizdesiniz ve sizi sizden başka gören yok, şimdi bu durumda yukarıda sözü edilen mum kullanımında hile yapmamanızı sağlayabilecek güç insanların kendilerinin ortaya koyduğu kurallara sadakat olabilir mi? Bu soruya cevap vermek zor olsa bile esası imana dayanan doğru olanı yapma güdüsü, yanlış olanı yapmamada daha güvenilir olur diyebiliriz.

Bilindiği üzere, günümüzde rüşvet gibi bir toplumun yozlaşmasını ortaya koyan sıkıntılar vardır. Örgütlü suç grupları vardır. Özetle, kaçakçılık, fuhuş, kumar bunların alanı olmaktadır. Günümüzde tüm dünyamız ele alındığında bu örgütlü suç gruplarının bir yıllık cirosunun yaklaşık bir trilyon dolar olduğu ilgili literatürde belirtilmektedir. Arz ve talep yasalarına göre işleyen bu yanlış ve kötü ekonominin var olma nedeni hem dinin ve hem genel anlamda toplumsal değerlerle kabul edilemez olsa bile daha çok dini inançların zayıflığından ve insanların kendilerinin belirlediği kuralların yeterince yanlış karşı kontrol sağlayamamasından kaynaklanmaktadır diyebiliriz. Bu varsayımın bir nedeni söz konusu sıkıntıları daha çok ilkelere uzaklaşmış refah toplumların yaşamasıdır.

Bilindiği üzere sanayileşmiş refah ülkelerinin karşı karşıya olduğu en önemli toplumsal problemler olarak alkol tüketimi, uyuşturucu kullanımı,

boşanma ve bu nedenle annesiz ve/veya babasız büyüyen çocuk oranlarındaki artış, ırkçılık esasına dayanan etnik çatışmalar ve diğer benzer sıkıntılar karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunlar din açısından ele alındığından net ve açık bir şekilde görülür ki iman eden bir insan alkol ve uyuşturucu kullanmaktan ve zina denilen konulardan uzak kalır. İman eden bir insan kendi nef'sini kontrol etme durumundadır. Bu ne demek? İman eden insanlardan oluşan toplumlardan bu sözü edilen sıkıntılar olmaz, diyebiliriz.

Bu yukarıda sözü edilen tartışmalar din kültürünün o toplumda yozlaşma problemini önleyici etkin bir kurum olduğunu bizlere göstermektedir. Benzer şekilde din ülkelerin sanayileşmesine ve refah toplumları olmasına da karşı değildir. Tam tersine bilimsel çalışmalar ile elde edilecek bilgilerin insanlara faydalı bir şekilde sunulmasını teşvik eder. Bu nedenle altını çizerek ifade edilebilir ki din ile bilim arasında bir çatışma yoktur. Bunun temel nedeni bilim var olanı anlamaya ve bilmeye çalışır. Var etmede Allah'ın yetkisidir. Eğer bir kimyacı bizlere herkesin bildiği suyun 2 hidrojen ve 1 oksijen atomunun birleşmesi olduğunu ispatlıyorsa, bu hususu oturup tartışmanın bir anlamı yok. Demek ki bu böyle yaratılmış deriz ve konu kapanır. Allah'ın yarattıklarını çalışıp ve bu şekilde elde edilen bilgileri insanlığın faydalı şekilde kullanımına sunma dinin ortaya koyduğu ahlak anlayışının içindedir. Tabii, bu konularda çeşitli yorumlar olabilir. Detaylara inilip bir çok tartışma konusu ortaya konabilir. Esas itibarı ile altını çizmek istediğim husus din ile bilim arasında zıtlaşma olamaz, çünkü sadece var olanı yaratılanı ortaya koymanın ötesine gidemeyen bilim dinin içinde kalma durumundadır. Ancak, bu şekilde bilginin ve bilmenin insanı tahrip eden bir güç olması önemli ölçüde engellenmiş olabilir.

Batı toplumlarının refah toplumları olmasında en etkin neden olan değer yargılarını esas itibarı ile dini inançlar ortaya koymuştur. Bu şekilde, Dünyayı cennete benzetme amaç olmuş ve bu inanç Allah'ın kurallarına bir emri olarak ortaya konmuştur. Bilindiği üzere, ünlü sosyolog Max Weber bu tartışmayı ortaya atmış ve savunmuştur. Bir ülkeyi refah toplumu yapan temel nedenler Kur'an'da da vardır. Nedir bu değerler: akılcılık, çok çalışma, ne cimri ve ne müsrif olma, fakat tassarrufcu ve yatırımcı olma ve son olarak başkalarına mümkün olduğu kadar yük olmama anlamında bireyci veya fertçi olma ilkelelidir. Bu ilke ve prensipleri Kur'an da görülen ayetler çerçevesinde ortaya koyan akademik çalışmalar mevcuttur. Bu nedenle dini kültürümüz bizleri aydınlığa götürecek olan bilimselliği açıktır ve teşvik edicidir. Bu anlamda, bilimsellik tembelliğe ve insani maddi çıkarlar çerçevesinde sadece çalışmaya karşıdır. Bu aşamada enteresan bir soru gündeme getirebilir bu soru şudur: neden İslam ülkeleri sanayileşmekte ve refah toplumu olmada ciddi sıkıntılarla karşı karşıya kalmaktadırlar.

Ayrıca, yapılan sosyolojik çalışmalar bizlere din kültürümüzün kendisinin hoşgörü esasına çok önem verdiğini göstermektedir. İyi bir insan olmanın, dindar bir insan olmadan da mümkün olduğu, cennetin sadece Müslümanlara değil, diğer din sahibi olanlar için de açık olabileceği, benzer şekilde mutlu bir insan olmak için dindar bir insan olmanın şart olamayacağı gibi görüşlere bizim müslüman insanlarımızın, diğer bir ifade ile, Allaha inanan dindar insanlarımızın büyük çoğunluğunun itibar gösterdiğini görmekteyiz. Benzer şekilde bir İslam ülkesi olan ülkemizde her din sahibinin kendi inançları doğrultusunda ibadet etmesinin serbest kalması gereğinin büyük bir çoğunluk tarafından kabul edildiği ortaya çıkmaktadır. Bu sonuçlar bağnazlığa karşı olmanın kendisi olmaktadır.

Sonuç olarak ahlaki değerlerin yozlaşmasını önlemek için, bilime dayalı bir toplum olmak ve refah toplumu olmaya bizi götürecek olan yolu daha hızlı ve daha etkin şekilde takip edebilmemiz için devletin din eğitime sahip çıkması ve bu çerçevede yozlaşmış dindarlar yetiştirilmesini önlemesi gerekmektedir. Benzer şekilde, Kur'an'ın mealinin her vatandaşın alabileceği şekilde devletin maddi destekler ortaya koymasını önermekteyim.

SUMMARY

In his article the writer indicates the social functions of religion notably in İslam. He mentions its effects on human relations and societal aspects. He points out the relations between ethic and religion, religious aspects of ethic, and relations between science and religion whether it is contradictory or not.